

Projekti „Soostereotüüpideta ja efektiivse õiguskaitstesüsteemi kujundamine soolise vägivalla tõkestamiseks“

I etapi ARUANNE

KOHTUTOIMIKUTE ANALÜÜS

R. Narits

S. Kaugia

Vägivald on igasugune tahtlik teise inimese vaimne, kehaline, seksuaalne või majanduslik kahjustamine või sellega ähvardamine, kusjuures olenemata vägivalla liigist esineb selle juures alati vaimne aspekt. Maailma üldsus suhtub vägivalla kui tõsisesse sotsiaalsesse probleemi, mis vajab sellele reageerimiseks erimeetmeid, mille tingivad vägivalla äärmiselt negatiivsed tagajärjed nagu näiteks tapmised, invaliidus, peksmine, psühhotraumad, depressioon, suitsiidid, alkoholism, asotsiaalsus ja kümned muud probleemid. Tänapäevastes ühiskondades on üldjuhul taunitavad igasugused vägivalla ilmingud. Kuid vägivalla taunimisega peavad kaasnema nii selle ennetamisele suunatud tegevused kui ka tulemuslike vägivalla tõkestamisele suunatud vahendite väljaselgitamine ja rakendamine. Seda kõike ei ole võimalik teha, kui pole saadud süsteemset ülevaadet vägivalla puudutavast sotsiaalsest tegelikkusest. Kusjuures sellist vägivallaga eri aspektides relevantset tegelikkust tuleb tundma õppida võimalikult igakülgelt, millega peab kaasnema vastav analüüs. Efektiivse õiguskaitstesüsteemi edasiseks kujundamiseks vajaliku tegelikkuse tundmaõppimisel on erilisel kohal kohtulahendid, kui antud ajas ja ruumis õigusele vastavate lahenduste „musternäidised“. Kohtulahendite tundmaõppimise autoriteetne loomus tugineb paljuski kohtulahenditele endile esitatavatest nõuetest.¹ Kohtulahendite analüüsi väärtus on seotud kindlasti ka nende erapooletusega. Kohtusüsteemi sõltumatus tagatakse mitmete õiguslike vahenditega. Sõltumatus saab alguse võimude lahususest, mis tagab kohtuvõimu eraldatuse teistest riigivõimu harudest. Kohtunikul peab olema vabadus lahendada kohtuasja erapooletult, seaduse alusel. Erapooletusel endal on kaks teineteisega seotud tahku: subjektiivne ja objektiivne. Kusjuures esimene neist tähendab seda, et kohtunikul puuduvad menetlusosaliste suhtes eelhoiakud. Teine nõuab selle selgitamist, kas kohtunikul on piisavalt tagatist, mis välistaksid igasugused kahtlused tema erapooletuses. Kohtunik peab olema kaitstud näiteks meedia, huvigruppide, avaliku arvamuse, eriti aga teiste võimuharude

¹ Näiteks meie Halduskohtumenetluse seadusitku § 2 lg nõuab, et kohtuasi tuleb lahendada õigesti, ausalt, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega. Ausust võib tähistada ka kui õiglast kohtupidamist ja õiglus kuulub õiguse idee hulka selle kõige olulisema komponendina. Õiglast kohtupidamist kujundab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika EIÕK art 6 lg 1 kohaldamisel. Eesti õiguskorrast leiame sarnase regulatsiooni Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lg-st 1, mis koostoimes PS §-dega 14 ja 24 sätestavad põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele.

sekkumise eest². Kohtute kohustus on tagada lahendatava asja valmidus („küpsus“) otsuse tegemiseks. Selleks peab kohus olema teinud kõik kohtupoolsed menetlustoimingud ning menetlusosalistele peab olema antud võimalus nendepoolsete toimingute tegemiseks (vajalike menetlusosaliste kaasamine ja nende menetlusest teavitamine; selgitanud välja kõik asjaolud ja kogu kohaldatava õiguse; pingutuste mahu, mida kohus peab rakendama asjasse puutuvate faktide selgitamiseks ja nende kohta tõendite kogumiseks; taganud menetlusosalistele seaduses sätestatud vormis ja ulatuses võimaluse avaldada asja kohta oma arvamus ja tõendid, samuti peavad vajalikud tõendid ja asjaolud olema uuritud ja menetlusosalistega läbi arutatud võimaluse avaldada asja kohta oma arvamus ja tõendid; olema lahendanud avaldused, mida ei ole võimalik jätta lahendamiseks otsuses)³. Karistusõiguse alusel tehtud kohtuotsuste juures on vajalik tähelepanu pöörata lisaks näiteks sellele, et kui kohtualust süüdistatakse mitmes kuriteos, tuleb kohtuotsuses näidata, milline Karistusseadustiku sätte millise õigusvastase teo hõlmab⁴; kohtualusele mõistetud karistuse motiveerimata jätmine on KrMs § 264 p-s 5 sätestatud nõude eiramine ja kohtuotsuse tühistamise alus⁵; vasturääkivate või üksteist välistavate tõendite esinemisel peab kohus otsuse rajama tõeseid asjaolusid kajastavatele asjaoludele⁶. Käesoleva projekti fookuses on lisaks efektiivse õigussüsteemi kujundamisele selle kooskõla sooneutraalse lähenemisega. Nimetatud käsituse kvaliteet seob selle Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12, mis sätestab võrdsuspõhiõigused. Heameel on märkida, et EV PS § 12 sarnased sätted olid meie õiguskorras juba Eesti vabariigi esimestest põhiseadustest alates (1920, 1937). Uudsenä on 1992 .a. PS sätestatud rahvusliku, rassilise, usulise või poliitilise vihkamise, vägivalda ja diskrimineerimise õhutamise keeld. Samuti keeld õhutada vihkamist, vägivalda ja diskrimineerimist ühiskonnakihtide vahel. Kuid sooneutraalne käsitus ulatub loomulikult õiguslikult kaugemale, kui seda on seos meie põhiseadusega. Võrdsuspõhiõiguste tõlgendamisel mängivad üha suuremat rolli Euroopa Liidu esmas⁷ ja teiseses õiguses ning mitmetes rahvusvahelistes lepingutes sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtted ja neile pädevate organite poolt antud tõlgendused. Tulles tagasi meie PS juurde, siis soolise diskrimineerimise keeld peab silmas vahetegu naiste ja meeste sootunnuste alusel. Siin on hõlmatud vahetegu lähtuvalt sellest, kas isik on naissoost või meessoost⁸. Kuid ei maksa jätta tähelepanuta asjaolu, et PS § 27 lg 2 räägib ainult abikaasade võrdõiguslikkusest, mis on tunduvalt kitsam, kui seda on naiste ja meeste võrdõiguslikkus. Säte kehtib abielu- ja perekonnaõiguse osas hõlmates valdkonnad alates abikaasade varalistest vahekordadest kuni kasvatus-, lahtus- ja nimeõiguseni. Meeste ja naiste vahelise suhte kohta on PS-s ainult PS §

² Vt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (2017). Ü.Madise (Toim.), § 15 komm 1, 2, 34; § 146 komm-d 15 – 16.

³ Vt E.Kergandberg, P.Pikamäe (koost.). Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne, 2012, § 305 ülamärgiga 1.

⁴ RKKK otsus 3 -1-1-6-00.

⁵ RKKK otsus 3-1-1-13-98.

⁶ RKKK otsus 3-1-1-3-98.

⁷ Võrdsus on ELL art 2 järgi üks väärtustest, millel Euroopa Liit rajaneb

⁸ Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (2017). Ü.Madise (Toim.), kommentaar § 12 p 30. Tõsi, PS kommentaaride autorid küsivad, kas § 12 lg 2 on praegusel kujul mõistlik funktsioon, sest kujutab endast *lex specialist*. Kommentaaride autorid on seisukohal, et lg 2 oleks kahjutu, kui kordaks seda, mida seadusandja niikuinii põhiseaduse järgi teha tohib. Probleem on aga selles, et § 12 lg 2 läheb kaugemale. Näiteks on seadusandja kohustatud kehtestama karistusõiguse normi ühiskonnakihtide vahelise diskrimineerimise õhutamise eest. Selgusetuks jääb aga, millised on siis need ühiskonnakihtid ja milles väljendub nendevaheline diskrimineerimine. Siiski tundub, et käesoleva projekti uurimise fookusega – sooneutraalsus – võrdsuspõhiõiguse paragrahv meie PS-s probleeme ei tekita.

12 lg 1 teises lauses sisalduv keeld diskrimineerida kedagi tema soo tõttu. See kehtib põhiliselt õigusliku võrdsuse kohta⁹. Erialakirjanduses ongi avaldatud arvamust, et kui tõlgendada PS § 12 lg 1 esimest lauset põhiseaduskonformselt ja mitte leida seega sellest sugudevahelise faktilise võrdsuse käsku või siis lugeda sellest välja pelgalt sellekohane „nõrk norm“, jääb meie põhiseadus maha näiteks Euroopa Kohtu sellekohasest õiguse mõistmisest¹⁰

Projekti „Soostereotüüpide ja efektiivse õiguskaitsesüsteemi kujundamine soolise vägivalla tõkestamiseks“ raames analüüsiti projekti esimeses etapis kohtutoimikuid, mis vastasid järgmistele kriteeriumidele: kriminaalkohtu kokkuleppemenetluse lahendid, KarS § 121 (analüüsi objektiks kehaline väärkohtlemine lähisuhtes oleva isiku suhtes), lahendi liik – kohtuotsus. Analüüsiti 303 toimikut. Kohtutoimikute analüüs hõlmas lähisuhtevägivalla liigi, süüdistatava profiili, kaasuste menetluslikud aspektid ning lähisuhtevägivalla juhtumi riskihindamise teostamise. Analüüsitavate lahendite ajaline diapsoon on 2012-2018. Aastail 2019-2020 tehtud lahendite hulgas antud analüüsi kriteeriumidele vastavaid lahendeid Riigi Teatajas ei leitud.

Kui isik teist isikut väärkohtleb, paneb ta toime KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

KOHTUMENETLUSE	POOLTE	PÕHJENDUSED	KOHTUS
----------------	--------	-------------	--------

KOKKULEPPEMENETLUSE OSAS näevad tüüpilisena välja sellised nagu siintoodud kohtuasjas: Asja kohtueelse uurimise lõpetamisel sõlmisid süüdistatav, tema kaitsja ning prokurör kokkuleppemenetluse korras kokkuleppe. Süüdistatava, süüdistatava kaitsja ja prokuröri vahel sõlmitud kokkuleppe kohaselt on süüalusele kohaldatavaks karistuseks KarS § 121 alusel X kuuline vangistus, kuid seda KarS § 74 lg 1 ja 3 alusel tingimisi 18 kuulise katseaja kohaldamisega. Süüdistuses KarS § 121 järgi tunnistas süüdistatav end kohtuistungil süüdi ja jäi sõlmitud kokkuleppe juurde. KOHTU SEISUKOHT: Kohtuliku arutamise tulemusel tegi kohus järeldused, et süüdistatavaga kokkuleppemenetlusega kokkuleppe sõlmimine on olnud tema tõelise tahte avaldus ning kriminaalasja menetlemisel on järgitud kokkuleppemenetluse sätteid. Süüdistatav Y. tuleb süüdi tunnistada KarS § 121 järgi ja mõista talle karistus vastavalt sõlmitud kokkuleppele. Asitõendeid asjas ei ole, samuti ei ole esitatud tsiviilhagi. Menetluskuluna tuleb Y-lt KrMS § 175 lg 1 p 4 alusel riigi tuludesse välja mõista kaitsjatasu kogusummas xx.xx eurot riigi õigusabi korras määratud kaitsja osalemise eest kriminaalasja kohtueelses menetluses. Asja kohtulikul arutamisel esitas prokurör taotluse sundraha vähendamiseks KrMS § 180 lg 3 alusel poole võrra seoses sellega, et Y ülalpidamisel on kolm last, samas on tema sissetulek ja töötasu väike. Samuti leidis prokurör, et Y tuleks võimaldada menetluskulude tasumist pikema aja jooksul ositi. Y taotles samuti eeltoodud põhjustel menetluskulude vähendamist ning nende tasumise võimaldamist ositi. Kohus leidis, et taotlus on põhjendatud, kuna Y ülalpidamisel on kolm alaealist last, samas aga töötab ta ajutisel töökohal, millest saadav töötasu on väike. Eeltoodust tulenevalt nõustub kohus KrMS § 179 lg 1 p 2 ettenähtud sundraha vähendamisega poole võrra ning menetluskulude tasumise võimaldamisega ositi 10 kuu jooksul.

⁹ Konstitutsiooniõiguses on faktilise võrdsuse loomise probleemil praktiline tähendus eelkõige naiste ja meeste vaheliste suhetega seoses. Ja kui meie PS sätestab juriidilist võrdsust abikaasade jaoks, siis näiteks Saksamaa Liitvabariigi põhiseadus (Grundgesetz) sätestab art. 3 lg 2 „Riik edendab naiste ja meeste võrdõiguslikkuse tegelikku toetamist ja taotleb olemasolevate ebavõrdsuste kõrvaldamist“.

¹⁰ Vt R.Alexy. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. Eriväljaanne . – Juridica, 2001, lk 62.

Kokkuleppemenetluse aluseks on seega: 1) isik on süüdi KarS § 121 ettenähtud kuriteo toimepanemises ning prokurör nõuab kohtus süüdistatavale konkreetset karistust (nt vangistust); 2) KarS § 73 alusel jäetakse vangistus tingimisi kohaldamata ja määratakse katseaeg, mille jooksul süüdlane ei tohi panna toime uut tahtlikku kuritegu; 3) toimuvad kokkuleppemenetluse läbirääkimised süüdistatava ja tema kaitsja vahel, kes läbirääkimiste käigus nõustuvad esitatud süüdistuse sisu ja kuriteo kvalifikatsiooniga ning jõuavad kokkuleppele prokuröri poolt kohtus nõutava karistuse liigis ja määras; 4) kohtuistungil süüdistatav jääb sõlmitud kokkuleppe juurde; 5) prokurör ja kaitsja teatavad, et nad jäävad kokkuleppe juurde; 6) kohus leiab, et süüdistatava poolt toimepandu on kvalifitseeritud õigesti, kokkuleppemenetluses on järgitud kriminaalmenetluse sätteid, süüdistatav tuleb talle esitatud süüdistuses süüdi mõista ja karistada teda vastavalt kokkuleppele.

Süüdistatav ja kaitsja võivad esitada kokkuleppemenetluses tehtud kohtuotsuse peale apellatsiooni juhul, kui kokkuleppes kirjeldatud tegu ei ole kuritegu, see on Karistusseadustiku järgi ebaõigesti kvalifitseeritud või kui süüdistatavale on kuriteo eest mõistetud karistus, mida seadus selle eest ette ei näe.

Paragrahv 121 on karistusseadustiku ainus säte, kus sisaldub viide perevägivallale. 2015. aasta 1. jaanuaril kehtima hakanud karistusseadustiku muudatused (§ 121 lg 2 p 2) näevad ette karmima karistumäära kehalise väärkohtlemise eest, mis pannakse toime lähi- või sõltuvussuhtes:

§ 121. Kehaline väärkohtlemine

(1) Teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

1) sellega on tekitatud tervisekahjustus, mis kestab vähemalt neli nädalat;

2) see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes või

3) see on toime pandud korduvalt, –

karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

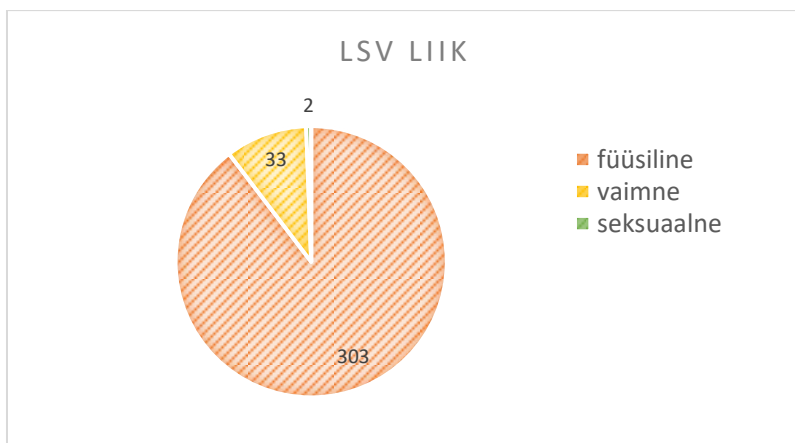
(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –

karistatakse rahalise karistusega.

Peamised perevägivallakuriteo koosseisud sisalduvad karistusseadustiku 2. jaotises (vägivallateod), kus hetkel on kaks sätet: § 120 – ähvardamine ja § 121 – kehaline väärkohtlemine. Seostatult vägivalla liikidega käsitleb § 121 füüsilist ja § 120 vaimset vägivallat. KarS 9. ptk: isikuvastased süüteo, käsitleb mh ka seksuaalse enesemääramise vastaseid süütegusid (hetkel kehtivad § 141. Vägistamine; § 141¹. Tahtevastane sugulise iseloomuga tegu; § 143. Suguühtele või muule sugulise iseloomuga teole sundimine; § 143². Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades; § 144. Suguühe järeltulijaga; § 145. Suguühe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealises; § 145¹. Alaealiselt seksi ostmine), mis lähisuhtevägivalla kontekstis on käsitletavad seksuaalse vägivallana. Füüsiline, vaimne ja seksuaalne vägivallad kajastus ka analüüsitud kohtutoimikute materjalides. Kõigil juhtudel (303) oli vägivallatseja kasutanud ohvri suhtes füüsilist vägivallat; 33-l juhul lisandus füüsilisele vägivallale vaimne ja 2-l juhul esines füüsiline vägivall koos seksuaalse vägivallaga. Majandusliku vägivalla juhtumeid vaadeldud kaasustes ei esinenud. (Vt joonis 1).

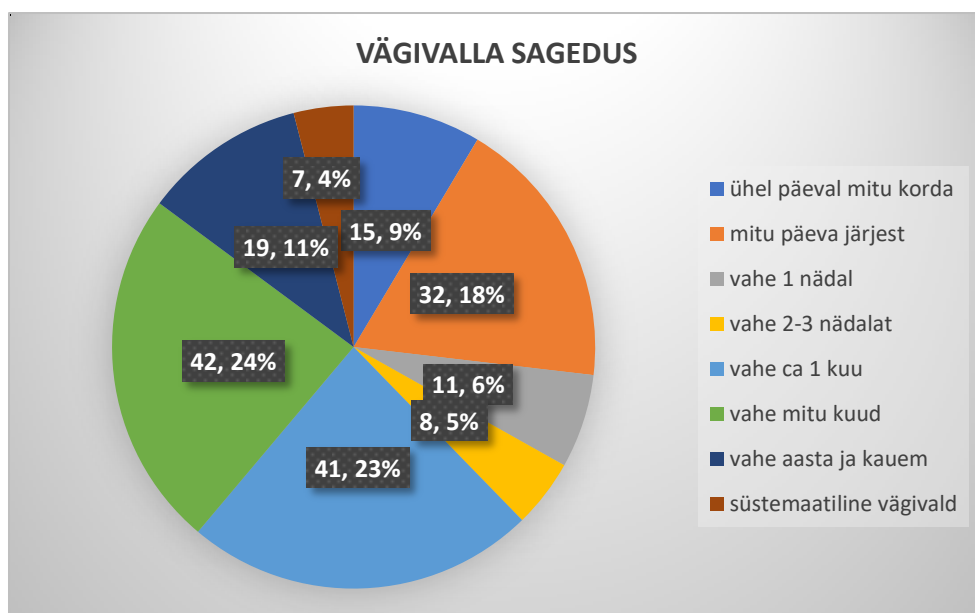
Märgitud vägivalda liigid esinesid just antud kaasuse kontekstis, st nende toimepanemise tõttu oli vägivallatseja suhtes algatatud kriminaalmenetlus. Juhtudel, kui vägivald oli toime pandud ka varem (olenemata, kas vägivallatseja oli selle eest varem kohtulikult karistatud või mitte) on täheldatav erinevate vägivaldaliikide esinemine kirjeldatud proportsioonis.

Joonis 1. LSV liik (absoluutarvudes)

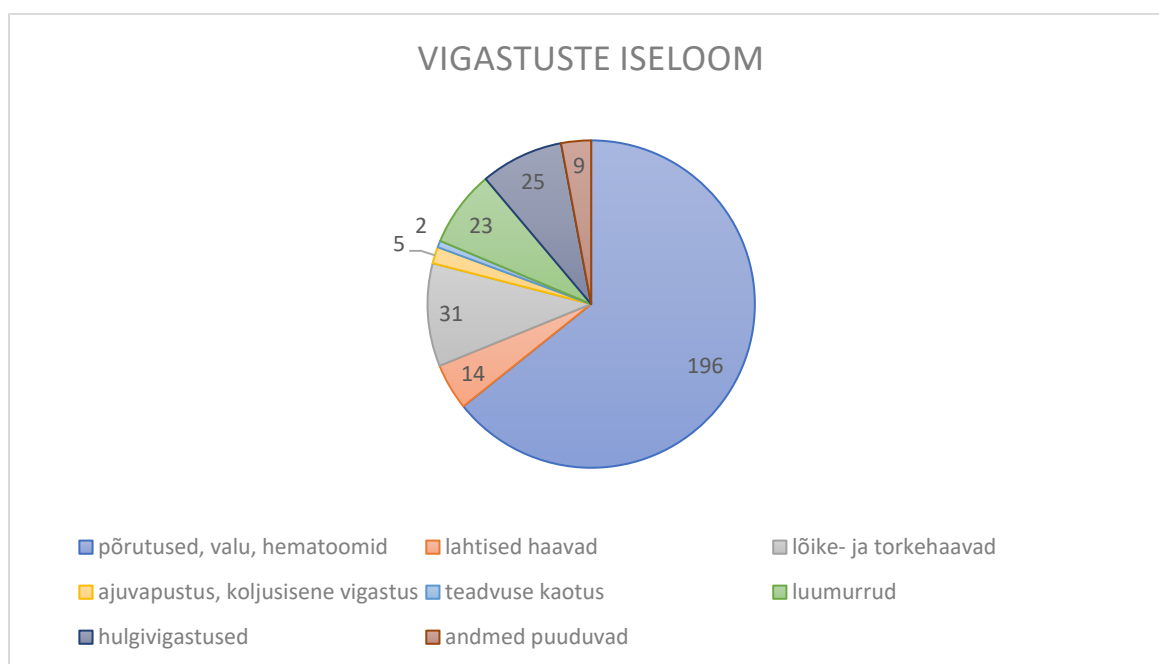
Toimepandud vägivalda sagedust saab fikseerida korduvate juhtumite puhul. Nende andmete fikseerimise muudab keerukaks asjaolu, et rünnakute intervallid ei ole reeglina korrapärased varieerudes ka konkreetsetes kaasustes ühest päevast mitme aastani: harvad ei ole juhud, kus esimene vägivallaakt leidis aset mõni aasta tagasi, kuid aktiveerus nüüd ning toimus paari päevaste vahedega. Tendentsinäitava ülevaate vägivallaaktide intervallist analüüsitavatest toimikutest siiski saab. Koondame tulemused joonisele 2, kus kajastuvad kõigi 303 toimiku andmed.

Joonis 2. Toimepandud vägivalda sagedus

Domineerivaks intervalliks vägivaldaaktide vahel on kuu või mitu kuud, ent suhteliselt palju (18%) esineb juhtumeid, kus agressor vägivallatseb mitu päeva järjest. Vägivalla sagedusega seondub lahutamatult küsimus vigastuste tõsiduse kohta. Kokkuvõtte vigastuste iseloomust nähtub jooniselt 3.

Joonis 3. Vigastuste iseloom (absoluutarvudes)

Nagu toimepandud vägivalla sageduse nii ka vigastuste iseloomu fikseerimine on üsna problemaatiline. Toimikutes on kõige sagedasemaks vigastuste iseloomu hinnanguks valu. Juhtudel, mil on fikseeritud konkreetsed vigastused, on ju valu ka nendega kaasuvaks nähtuseks. Reeglina saab ohver korraga mitmeid vigastusi. Esineb juhtumeid, kus ohvri

vigastused ei ole konkreetset kajastamist leidnud – sel juhul piiratakse väljendiga tervisekahjustus. Seda esineb ka juhtudel, kus võttes arvesse vägivallatseja konkreetseid tegusid on ilmne, et ohver sai üsna tõsisid vigastusi ja toimikus pelgalt valu fikseerimine ei pruugi olla adekvaatne ega ammendav.

Ühelgi juhul ei olnud toimikus toimepandud vägivalda hinnatud eluohtlikuks. Ca 90% juhtudest on vägivalda tõsidus hindamata, 9 juhul (2,9%) puuduvad toimikus andmed nii vägivallatseja isiku kui ka asetleidnud vägivalda iseloomu kohta. Nendel juhtudel on vägivallatseja teole ja ohvri võimalike vigastuste kohta võimalik anda hinnangut üksnes toimikus sisalduvate eluliste asjaolude kirjelduse kaudu.

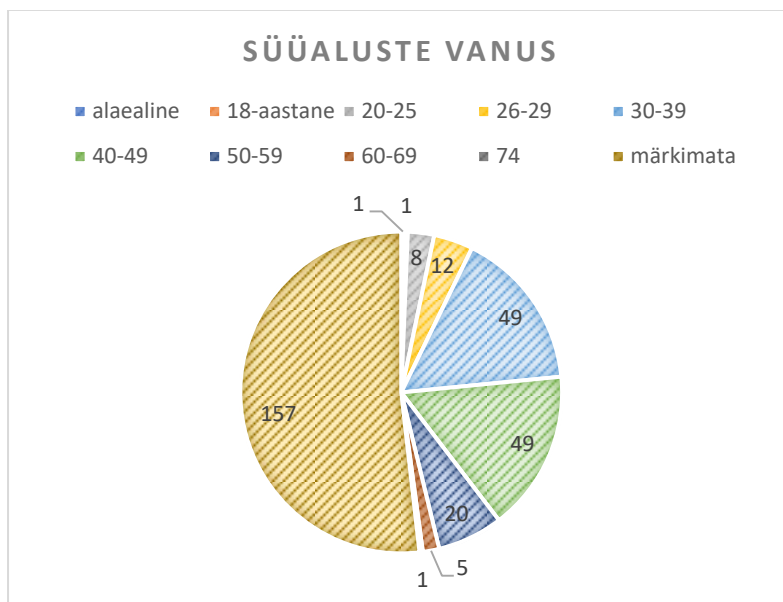
Süüaluse profiili iseloomustame tema soo, vanuse, rahvuse, hariduse ja elukoha kaudu.

a) Sugu: M-291; N-12

b) Vanus:

Kõige enam süüaluseid on vanusegruppidest 30-39 (16% kõikidest) ja 40-49 (16% kõikidest). Joonisel 4 on näha, et üle poole (157 (52%)) juhtudest ei ole kohtutoimikus süüaluse vanust märgitud. Kõige noorem vägivallatseja oli teo toimepanemise ajal alaealine (suunati Kaagvere erikooli), kõige vanem 74 aastane.

Joonis 4. Süüaluste vanuseline jaotus (absoluutarvudes)

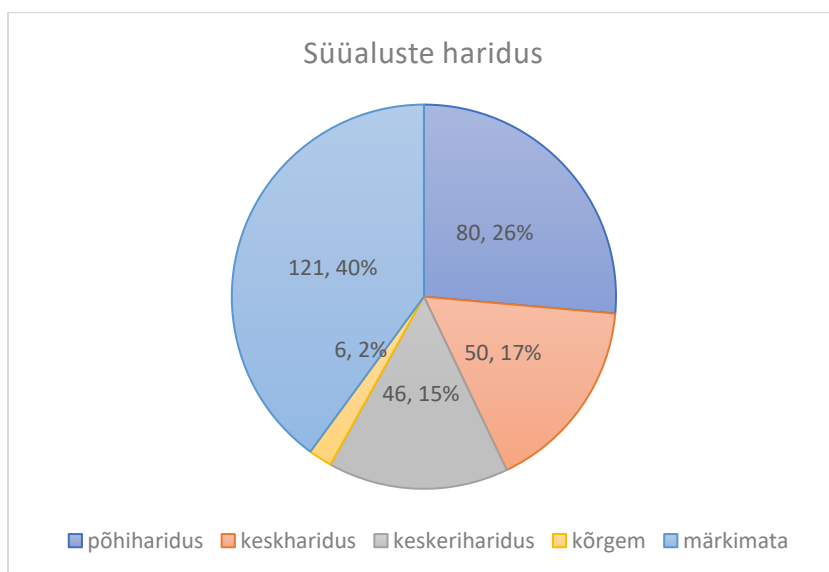
c) Rahvus: Eestlane – 117

Venelane – 106

Rahvus märkimata – 80

d) Haridus:

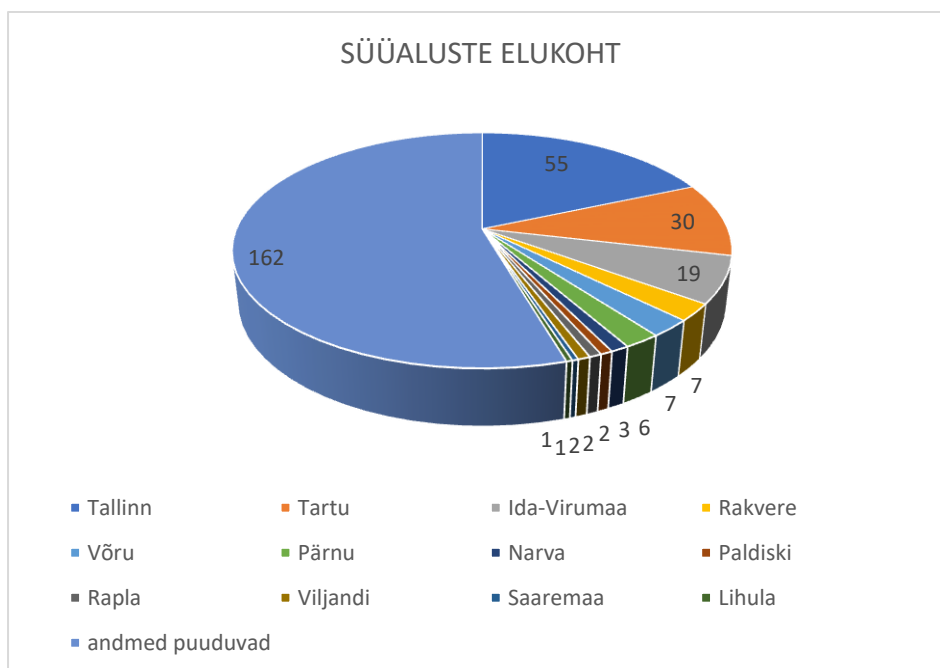
Joonis 5. Süüaluste haridus

Kõige enam (80 (26%)) vägivallatsejaid oli põhiharidusega, keskharidus oli 50-l, keskeriharidus 46-l ja kõrgema haridusega oli 6 süüdimõistetut. Kohtutoimikus puudub märke süüaluse hariduse kohta 121-l juhul.

e) Elukoht: Süüaluste elukoht (absoluutarvudes) kajastub joonisel 6.

Joonis 6. Süüaluste elukoht (absoluutarvudes)

Kõige enam (55 (18,1%)) süüalustest elas Tallinnas, järgnesid Tartu (30 (9,9%)) ja Ida-Virumaa (19 (6,2%)). Rakveres elas 7, Võrus 7, Pärnus 6, Haapsalus 6, Narvas 3, Paldiskis 2, Raplas 2, Viljandis 2, Saaremaal 1 ja Lihulas 1 süüalune. 162-s kohtutoimikus oli süüaluse elukoht märkimata.

SÜÜDISTATAVA RETSIDIIVSUS

a) Kas on olnud varem vägivaldne praeguse või endise partneri vastu?

Sellele küsimisele saab vastata toimepandud vägivallaepisoodide abil:

Üks episood – 171

Mitu episoodi – 131

Andmed puuduvad – 1

Siinkohal väärib eraldi väljatoomist, et ühe toimiku sisuks oli ainult resolutiivosa, kõik muud andmed, k.a toimepandud teo iseloomustus puudusid.

b) Kas varasemad juhtumid on lõppenud lepitusmenetlusega või lähenemiskeeluga

Esines 2 juhtumit, kus varasem juhtum oli lõppenud lähenemiskeeluga.

c) Kas partneril on esinenud varasemat kriminaalset käitumist lisaks partneri vastu suunatud vägivallale

Varasemat kriminaalkaristust omab 158, s.h § 121 – 75; andmed karistatuse kohta puuduvad – 24; karistamata – 121 isikut. Lähenemiskeeldu rikuti 1-l korral ning vägivallategu pandi toime katseajal 5-l korral.

d) Vägivaldsus naise raseduse ajal – 2 juhtumit.

e) Kas partneri isa on olnud vägivaldne abikaasa/laste vastu.

Need andmed toimikutes ei kajastunud.

KAS SÜÜDISTATAV:

a) On kasutanud relva või ähvardanud sellega?

Relvana käsitletakse nii tuli- kui külmrelva, aga ka esemeid, millega vägivallatseja tegi ohvrile haiget, vigastas või ähvardas teda.

Kokku oli 105 relvakasutust. Kasutatud esemed koos kasutuskordade arvuga: nuga – 35; rihm – 12; pann – 4; skalpell – 2; kirves – 4; tool – 5; harjavars – 5; jalutuskepp – 2; haamer – 1; rattavõti – 1; labidas – 1; saapakonts, saabas – 2; lillepott – 3; püstol – 1; kruus – 1; ahjuroop – 1; katkine taldrik – 1; juhe – 2; käärid – 2; kahvel – 2; malmrest – 2; lauajalg – 1; naaskel – 1; tross – 1; kark – 1; taburet – 3; padi – 2; mäesuusad – 1; metallist termos – 1; puidust pruss – 1; plastikust karp – 1; lauake – 1; tuhvel – 1; puuhalud – 1

16-l korral kasutas vägivallatseja korraga enam kui ühte relvana käsitletavat eset.

b) Tarbib (tarbis) alkoholi, narkootikume?

Alkoholijoobes oli vägivallateo pannud toime 84 (27,7%) süüalust. Narkootikumide tarbimisest ei olnud märget üheski toimikus.

c) **Käitub kontrollivalt?** – 7 juhtumit.

Tegemist oli armukadedusest tingitud juhtumitega, samuti võeti saan arvesse juhtumid, kus ohvriks oli laps ja vägivallatsejateks tema vanemad või üks vanematest.

d) **On vägivaldne laste vastu?** – 65 süüalust.

e) **On vägivaldne teiste pereliikmete vastu?** – 46 (vt eestpoolt)

f) **On ähvardanud ennast tappa?** – 1 süüalune.

KAS ON ESINENUD LAHUTUSE JA KOKKUKOLIMSE PERIOODE?

Ei kajastu toimikutes

KAS VÄGIVALLATSEJA ON OHTLIK VAID OHVRILE JA LASTELE VÕI KA ÜLDISELT?

Ohvrile ja lastele – 160; üldsusele laiemalt – 135; andmed puuduvad – 8

Ohvri süüdistamine 0

Agressori õigustamine 0

Ekspertide kaasamine: psühhiaatriaekspertiis määrati 5-l korral

Surve ohvrile lepitamiseks 0

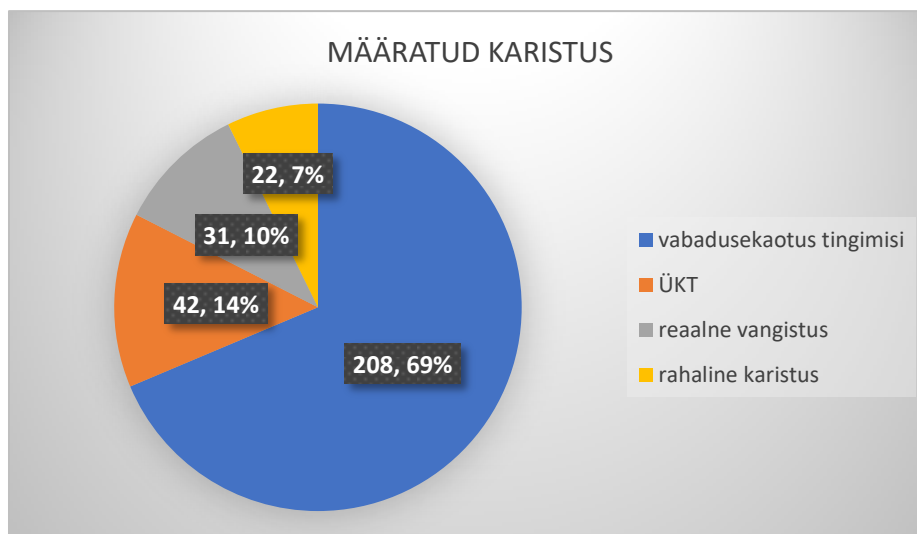
Kaasuse lahendamiseks kasutatud seadused, sätted

KarS § 121 lg 1 ja 2; § 120

Kohtuotsus

Langetatud kohtuotsused nende rakendamise sageduse järjekorras on: vabadusekaotus tingimisi – 208; ÜKT – 42; reaalne vangistus – 31; rahaline karistus – 22. (Vt joonis 7). Lähennemiskeeld määrati 4-l korral.

Joonis 7. Määratud karistused

Juuresolevalt jooniselt nähtub, et üle poole juhtudest on lõppenud vabadusekaotuse rakendamisega tingimisi (KarS § 73). Jättes karistuse tingimisi kohaldamata, ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdlane ei pane kohtu määratud katseajal toime uut tahtlikku kuritegu ja täidab talle katseajaks kooskõlas karistusseadustiku §-ga 75 lg 1 pandud kontrollnõudeid ja kohustusi: 1) elama kohtu määratud alalises elukohas; 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele; 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitama talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta; 4) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks; 5) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks; 6) saada kriminaalhooldusametnikult eelneva loa Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks.

KarS § 75 lg 2 sätestab, et arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdlase isikut, võib kohus määrata, et süüdlane on käitumiskontrolli ajal kohustatud: 1) heastama kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks; 2) mitte tarvitama alkoholi; 2¹) mitte omama või tarvitama narkootilisi või psühhotroopseid aineid; 3) mitte omama, kandma ja kasutama relva; 4) otsima endale töökoha, omandama üldhariduse või eriala kohtu määratud tähtjaks; 5) alluma ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud; 6) täitma ülalpidamiskohustust; 7) mitte viibima kohtu määratud paikades ega suhtlema kohtu määratud isikutega; 8) osalema sotsiaalprogrammis; [RT I, 12.07.2014, 1 - jõust. 01.01.2015]; 9) alluma elektroonilisele valvele, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud; 10) alluma alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud.

Vaadeldud kohtutoimikutest toome siin välja kaks näidet.

Näide 1.

KarS § 74 lg1 ja 3 alusel jätta vangistus tingimisi kohaldamata 18-kuulise katseajaga, allutades M.T katseajaks kriminaalhooldaja käitumiskontrollile ja kohustada teda järgima KarS § 75 lg 1 toodud kontrollnõudeid: 1) elama kohtu määratud alalises elukohas- xxxx; 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele; 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitama talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta; 4) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks kauemaks kui viieteistkümneks päevaks; 5) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks. KarS § 75 lg 2 p 2 alusel kohustada M.T mitte tarvitama käitumiskontrolli ajal alkoholi ja narkootikume. Katseaja alguseks lugeda 11.01.2013.

Näide 2.

Määrata O.M katseajaks Tallinna Vangla Pärnu kriminaalhooldusosakonna Haapsalu talituse juhataja määratud kriminaalhooldusametniku järelevalve alla ja kohustada teda täitma KarS § 75 lg 1 p 1-6 tulenevaid kontrollnõudeid: 1) elama oma alalises elukohas; 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele; 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitama talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta; 4) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks Eesti territooriumi piires kauemaks kui viieteistkümneks päevaks;

5) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks; 6) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa Eesti territooriumilt lahkumiseks ja väljaspool Eesti territooriumi viibimiseks. Katseaja alguseks lugeda kohtuotsuse kuulutamise päev, s.o 2 aprill 2013. a.

Näidetes on allajoonitud nõuded, mis esinevad mõlemas siin väljatoodud lahendis. Need on kontrollnõuded, mis tüüpilistena on fikseeritud kõigis analoogsetes lahendites.

LSV JUHTUMITE RISKIHINGAMINE

Analüüsitavates kohtutoimikutes sisalduvate andmete abil on võimalik selgitada vägivalla korduva toimepanemise tõenäosust ja ohtlikkuse staadiumit.

Vägivallajuhtumi riskiastme määramisel võtsime aluseks mitmetes Euroopa riikides rakendatava praktika, mille kohaselt jagatakse LSV juhtumid kolmeks:

1. Standardolukord – suurt ohtu ei ole näha, silmaga nähtavaid tagajärgi ei ole;
2. Keskmine tase – selged näitajad, et tegemist on tõsise vägivallaga. On oht, et agressor jätkab, kui olukord ei muutu;
3. Kõrge risk – oht ohvri elule, tervisele. Tulemused on prognoosimatud. Vägivallast (füüsiline või psühholoogiline) taastumine on keeruline ja alati ei olegi võimalik.

Vägivalla riskitaseme hindamisel võtsime aluseks järgmised küsimused:

Kas ohver

☞ on saanud vigastusi, milliseid?

☞ kardab vägivallatsejat (et võib teda või lapsi tappa)?

☞ pidanud tundma end isoleerituna perest, sõpradest?

☞ olnud rusutud meeleolus, olnud enesetapumõtteid?

☞ püüdnud vägivallatsejast lahku minna viimase aasta jooksul?

☞ kas vägivallatseja on ohvrit hirmutanud, jälitanud, ähvardanud? Püüdnud kontrollida kõike, mida ohver teeb?

☞ kas ohvril on lapsi?

☞ kas ohver on lapseootel või on sünnitanud viimase 18 kuu jooksul?

☞ kas agressor on olnud vägivaldne laste vastu? Ähvardanud neid tappa?

☞ on kasutanud relva või mõnd eset, et ohvrile haiget teha?

☞ on lubanud tappa ohvrit või kedagi teist?

☞ on olnud seotud politseiga või kriminaaluurimise all või vanglas?

Kuigi kõigile nimetatud küsimustele vaadeldud toimikutest vastust leida ei õnnestunud, kuna need andmed ei olnud kohtu poolt fikseeritud, sisaldusid toimikutes siiski andmed, mille alusel on võimalik kaasustele anda hinnangut riski ja tegude ühiskonnaohtlikkuse aspektist.

Tuues kõigepealt välja kaasuste riskihindamise tulemused saab märkida, et 303-st kaasusest **105** juhtumit võib hinnata kõrge ja **198** juhtumit keskmise riskiga juhtumiks. Standardolukordi vaadeldud kaasustes ei täheldatud.

Toimikutest fikseeriti järgmised andmed:

1. TEO TOIMEPANIIJA SUGU:

Sugu	Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
Mees	102 (97,1%)	189 (95,4%)
Naine	3 (2,9%)	9 (4,5%)

Süüaluste sooline jagunemine on standartne, samas mõjub üllatuslikult, et kõrge riski grupis on 3 naissoost vägivallatsejat. Ühel juhul, kus vägivallatsejaks oli naine, oli süstemaatiline vägivald suunatud lapse, teisel kahel juhul oli tegemist noarünnakutega oma elukaaslase vastu.

2. VARASEM KRIMINAALKARISTUS

Varasem karistatus	Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
On varem karistatud (krim.)	72 (68,5%)	86 (43,4%)
s.h KarS § 121	45 (42,8%)	30 (15,1%)
karistamata	30 (28,5%)	91 (45,9%)
andmed karistatuse kohta puuduvad	3 (2,9%)	21 (10,6%)

Varasem kriminaalkaristus võimaldab hinnata vägivallatseja retsidiivsust. Olulised on siin meie analüüsi kontekstis kaks momenti: kas isik on varem kriminaalkorras karistatud ning kas ja kui mitmel korral on teda karistatud KarS § 121 järgi. Esitatud andmetest nähtub, et kõrge riski rühma kuuluvatest vägivallatsejatest on kriminaalkorras, sh kehalise väärkohtlemise eest karistatuid veerandijagu rohkem võrreldes keskmise riski gruppi kuulujatega. Samas on kõrge riski rühmas 17,4% vähem karistamata süüaluseid kui keskmise riski grupis.

On tähelepanuväärne, et kõrge riski grupis on 19 süüalust, kes on ohvrit süstemaatiliselt julmalt väärkohelnud, kuid kelle peale ohver ei ole varem kaevanud – agressorid on seega varem karistamata. Siinkohal esitame näitena juhtumi, kus süstemaatiline vägivald oma pereliikmete vastu vältas neli aastat:

O.M-i süüdistatakse selles, et tema, olles alkoholijoobes 2010 aasta talvel, kriminaalmenetluse käigus täpselt kindlakstegemata ajal, ähvardas oma elukohas Haapsalus * asuvas eramus pussnoaga enda * E M ja I M juuresolekul oma * V M tapmisega, öeldes „ma lasen teil soolikad välja“ ja arvestades tema agressiivset olekut ja käitumist, mis väljendus selles, et sama pussnoaga lõi ta seina sisse tækkeid, külmutuskappi kaks auku ja rebis puruks köögikäterätiku, oli kannatanul V M alust karta ähvarduse täideviimist. Eeltoodu alusel süüdistatakse O.M-i selles, et tema, ähvardades tapmisega, kui on olnud

alust karta ähvarduse täideviimist, pani toime KarS § 120 järgi kvalifitseeritava kuriteo, so. tapmisega ähvardamise. Peale selle süüdistatakse O.M-i selles, et tema, olles alkoholijoobes, ööl vastu 24. juulit 2011 oma elukohas Haapsalus * asuvas eramus tekkinud omavahelise sõnavahetuse käigus viskas oma * V M teenistusrelva – püstoli – vastu jalasäärt, põhjustades oma tahtliku tegevusega kannatanu V M füüsilist valu. Peale selle süüdistatakse O.M-i selles, et tema, olles alkoholijoobes, ööl vastu 25. juulit 2011 oma elukohas Haapsalus * asuvas eramus tekkinud omavahelise sõnavahetuse käigus haaras käega teise korruse trepist alla liikuval * V M kinni parema käe randmest, mille tagajärjel kannatanu kukkus trepile selili, misjärel V M randmest kinni hoides lohistas viimase trepist üles, põhjustades oma tahtliku tegevusega kannatanu V M füüsilist valu ja mitteeluohlikud tervisekahjustused – *. Eeltoodu alusel süüdistatakse O.M-i selles, et tema, kahjustades kehalise väärkohtlemise tagajärjel teise inimese tervist, pani toime KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo, s.o. kehalise väärkohtlemise. Peale selle süüdistatakse O.M-i selles, et tema, olles alkoholijoobes, 2012 aasta oktoobrikuu alguses oma elukohas Haapsalus * asuvas eramus ähvardas oma * V M tapmisega, tõmmates enda valduses oleval teenistusrelval – püstolil - kuuli rauda ja sihtides laetud püstoliga V M, öeldes, et tapab ta ära ja arvestades tema agressiivset olekut ja sõnu, samuti eelnevalt V M suhtes toimepandud ähvardusi ja kehalist väärkohtlemist, oli kannatanul V M alust karta ähvarduse täideviimist. Peale selle süüdistatakse O.M-i selles, et tema, olles alkoholijoobes, ööl vastu 20.10.2012 oma elukohas Haapsalus * ähvardas * I M juuresolekul oma * V M tapmisega, sihtides V M püstoliga, ja arvestades tema agressiivset olekut ja sõnu, samuti eelnevalt V M suhtes toimepandud ähvardusi ja kehalist väärkohtlemist, oli kannatanul V M alust karta ähvarduse täideviimist. Eeltoodu alusel süüdistatakse O.M-i selles, et tema, ähvardades tapmisega, kui on olnud alust karta ähvarduse täideviimist, pani toime KarS § 120 järgi kvalifitseeritava kuriteo, so. tapmisega ähvardamise. Peale selle süüdistatakse O.M-i selles, et tema ajavahemikul aastatel 2009 kuni 2012, kriminaalmenetluse käigus täpselt kindakstegemata ajal, oma elukohas Haapsalus * asuvas eramus kasutas jätkuvalt füüsilist vägivalda oma * E M suhtes, mis seisnes selles, et erinevatel kordadel ja erinevatel põhjustel lõi E M käega vastu tuharaid, püksirihmaga vastu tuharaid ja haaras käega juustest ja tutistas, põhjustades oma tahtliku tegevusega E M füüsilist valu. Eeltoodu alusel süüdistatakse O.M-i selles, et tema, tekitades kehalise väärkohtlemise tagajärjel teisele inimesele valu, pani toime KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo, s.o. kehalise väärkohtlemise. Prokuröri poolt kohtus O.M-ile nõutud karistus: KarS § 120 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest nõudis prokurör kohtus 3 kuud vangistust. KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemise eest nõudis prokurör kohtus 6 kuud vangistust. KarS § 64 lg 1 alusel mõista liitkaristus 6 kuud vangistust, lugedes kergem karistus 3 kuud vangistust kaetuks raskema 6 kuulise vangistusega. KarS § 74 lg 1, 3 alusel jätta 6 kuud vangistust tingimuslikult täitmisele pööramata, kui O.M 18 kuulise käitumiskontrolliga katseajal ei pane toime uut tahtlikku kuritegu ja täidab KarS § 75 lg1 sätestatud kontrollinõudeid. Kannatanud on andnud nõusoleku kokkuleppemenetluseks. Süüdistatav andis kohtus ütlusi, et saab kokkuleppest aru ja nõustub sellega. Kokkuleppe sõlmimisel väljendas oma tõelist tahet. Karistuse iseloom ja olemus on arusaadavad.

Vägivalla sagedust näitavate andmete hulgas iseloomustavad nimetatud kategooriat mh süstemaatilise vägivalla juhtumid.

3. VÄGIVALLA SAGEDUS (korduva vägivalla puhul)

VÄGIVALLA SAGEDUS	KÕRGE RISK	KESKMINE RISK	KOKKU
Ühel päeval mitu korda	6 (5,7%)	9 (4,5%)	15 (4,9%)
Vahe 1 päev, st mitu päeva järjest	14 (13,3%)	18 (9,0%)	32 (10,5%)
Vahe 1 nädal	7 (6,6%)	4 (2,0%)	11 (3,6%)
Vahe 2-3 nädalat	8 (7,6%)	0	8 (2,6%)
Vahe ca 1 kuu	23 (21,9%)	8 (4,0%)	41 (13,5%)

Vahe mitu kuud	24 (22,8%)	18 (9,0%)	42 (13,8%)
Vahe 1 aasta ja kauem	11 (10,4%)	8 (4,0%)	19 (6,2%)
Süstemaatiline vägivald:		0	7 (2,3%)
1 aasta vältel (intervall 2-3 k; 2-3 n)	1 (0,9%)	0	1 (0,3%)
2 aasta vältel (intervall 2-3 k; 2-3 n)	2 (1,9%)	0	2 (0,6%)
3 aasta vältel (intervall paar nädalat)	2 (1,9%)	0	2 (0,6%)
4 aasta vältel (intervall 2-3 k; 2-3 n)	1 (0,9%)	0	1 (0,3%)
5 aasta vältel (iga päev või üle päeva)	1 (0,9%)	0	1 (0,3%)

Kõrge riski grupis oli 19 vägivallatsejat, kes olid varem kriminaalkorras karistamata ent nüüd mõistetud süüdi korduvates vägivallategudes (olles s.h ka süstemaatiliselt vägivallatsenud) oma lähedaste suhtes. Kõnealuste julmurite ohvriteks olid: naine ja laps 9-l juhul, kusjuures laps oli füüsilise vägivalda ohvriks – siia hulka ei ole loetud juhtumid, kus laps oli vanemate vägivalda pealtnägijaks; laps 1-l korral, naine 7-l, ema 2-l ning ema ja õde 1-l korral.

4. TOIMEPANDUD VÄGIVALDA LIIK

Vägivalda liik	Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
Füüsiline	105 (100%)	198 (100%)
Vaimne	18 (17,1%)	15 (7,5%)
Seksuaalne	1 (0,9%)	1 (0,5%)

Toimepandud vägivalda liikidest domineerib füüsiline vägivald. Antud analüüsi kontekstis on see ka igati mõistetav, kuna tegemist on juhtumitega, mida on menetletud kriminaalkorras ja mis vastavad KarS § 121 tunnustele. Vaimne ja seksuaalne vägivald esinesid koos füüsilise vägivalda juhtumitega, kusjuures puudusid juhtumid, kus need kolm vägivalda liiki oleksid korraga koos esinenud.

5. OHVER

Ohver	Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
Naine	74 (70,4%)	152 (76,7%)
Mees	2 (1,9%)	2 (1,0%)
Laps (lapsed)	39 (37,1%)	26 (13,1%)
Ema	12 (11,4%)	14 (7,0%)
Isa	4 (3,8%)	3 (1,5%)
Õde	1 (0,9%)	4 (2,0%)
Vend	0	1 (0,5%)
Vanaema	1 (0,9%)	1 (0,5%)
Vanavanaema	0	1 (0,5%)
Lapselaps	0	1 (0,5%)
Ämm	0	2 (1,0%)
Äi	0	1 (0,5%)
Tädi	0	1 (0,5%)

Vägivalla ohvrite loetelu on keskmise riskiga juhtumite kokkuvõttes pikem, kõrge riski rühmas aga intensiivsema iseloomuga naise, laste ja ema suhtes. Tähelepanuväärsena tundub lastevastase vägivalla suur osakaal kõrge riskiga juhtumite hulgas. Tüüpilisteks olid siin laste peksmise (n.ö karistamise) juhtumid. Kõige nooremaks lapsohvriks oli oma ema süles olnud 10 kuune laps, kellele tema vanaisa lõi rusikaga näkku.

6. ALKOHOLIJOOVE TEO TOIMEPANEMISE AJAL

Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
32 (30,4%)	52 (26,2%)

Alkoholijoobes teo toimepanijaid oli mõlemas grupis kõvasti alla keskmise. See kinnitab veelkord, et alkoholijoobe ja vägivalduse vahel on põhjuslik seos nõrk või puudub sootuks. Kõrge riski grupis oli alkoholijoobes teo toimepannuid 4,2% enam kui keskmise riski grupis.

7. KONTROLLIV KÄITUMINE

Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
5 (4,7%)	2 (1,0%)

Kohtutoimikutes ei sisaldunud ühelgi juhul märget vägivallatseja kontrolliva käitumise kohta. Mõnedel juhtudel oli selle tuvastamine toimikus sisaldunud andmete põhjal siiski võimalik: kui vägivald oli pandud toime armukadedusest, ning mõnede laste vastu suunatud juhtumite puhul, kus laps kannatas vägivalda põhjusel, et ei olnud kõrvalekalldumatult suutnud täita vanema(te) ettekirjutusi, kusjuures nende täitmist rangelt kontrolliti. Kokku leidis toimikutes sellekohaseid vihjeid 7, neist 5 kõrge riskiga juhtumite hulgas.

8. OHTLIKKUS

Kellele ohtlik	Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
Ohvrile ja lastele	51 (48,5%)	109 (55,0%)
Üldsusele laiemalt	52 (49,5%)	83 (41,9%)
Andmed puuduvad	2 (1,9%)	6 (3,0%)

Vägivallatseja ja tema toimepandud teo ohtlikkuse hindamisel võtsime aluseks teo toimepanija retsidiivsuse ja ohvri(d). Kõrge riski rühmas oli suhteliselt võrdses osakaalus neid, kes olid ohtlikud ohvrile ja lastele ning neid, kes üldsusele laiemalt. Keskmise riski grupis on natuke enam neid, kes on ohtlikud eelkõige ohvrile ja lastele. Siiski võib mõlemasse gruppi kuulujaid käsitleda ühiskonnale ohtlike kurjategijatena, kelle suhtes tuleb leida ja rakendada meetmeid nende ohjamiseks.

5-l korral kõigist analüüsitud kaasustest kaasati menetlusse eksperdid, vägivallatsejatele tehti kõigil juhtudel kohtupsühhiaatriline ekspertiis. Noorim ekspertiisile määratud vägivallatseja oli naissoost alaealine, kelle tegude kirjeldus, mis vajab ekspertide hinnangut oli järgmine (väljavõtte toimikust):

„***`e süüdistatakse selles, et tema 21. oktoobril 2012 kella 19.15 ajal oma * * linnas * korrusmaja korteris nr * tungis isiklike suhete pinnal tekkinud tüli käigus kallale *, keda tiris kätega juustest ja tõukas, mille tagajärjel * kukkus otsmikuga vastu kappi, seejärel lõi kannatanut ühel korral jalaga kõhupiirkonda nii, et * kukkus toas olnud avatud kappi, samuti näpistas * paremast käsivarrest, põhjustades oma tahtliku tegevusega kannatanu * füüsilist valu ja mitteeluohhtlikud lühemaajalised tervisekahjustused – *. Sellise tegevusega *, kahjustades teise inimese tervist *, pani toime kehalise väärkohtlemise, s.o KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo; Peale selle süüdistatakse * `e selles, et tema 22. oktoobril 2012 kella 17.15 ajal *, * linnas *korrusmaja korteri nr *esikus tungis isiklike suhete pinnal tekkinud tüli käigus kallale *, kellel kätega juustest kinni haarates ja juukseid käte vahel keerates kõigepealt lohistas ning seejärel lõi kannatanut ühe korra rusikas käega vastu jalga ja ühe korra jalaga vastu kõhtu ning tõukas * kätega nii, et viimane kukkus esiku põrandale pikali, misjärel püüdis * käes olevat jopet ära tirida ise samal ajal jalaga tugevalt kannatanu kõhu peale surudes, tekitades oma tahtliku tegevusega kannatanu * *. Sellise tegevusega *, kahjustades teise inimese tervist *, s.o KarS § 121 järgi kvalifitseeritava teo“.

Kohtutoimikutes puudub kohtupsühhiaatrilise ekspertiisi läbiviimise põhjendus. Toome siis veel ühe näite, kus vägivallatseja (kohtutoimiku andmeil pani ta teo toime alkoholi mittetarvitanuna) teod tekitavad hüpoteesi kõnealuse ekspertiisi vajalikkusest:

M. S-le oli esitatud süüdistus selles, et tema, 02.09.2013 a., kella 9.00 ja 10.00 vahelisel ajal X X, lõi isiklikul pinnal tekkinud tüli käigus X T.-H. S. selja tagant lahtise käega ühel korral vasaku põse- ja kõrvapiirkonda, mille tagajärjel tundis kannatanu füüsilist valu ja kukkus löögi tagajärjel parema küljega vastu köögipliidi serva. Antud tegevusega tekitas M. S. kannatanule füüsilist valu ja kolm hematoomi parema reie piirkonnas, millest suurima läbimõõt oli 10 X 5 sentimeetrit. Seega tema, teise inimese tervise kahjustamisega löömise teel, pani toime KarS § 121 järgi kvalifitseeritava kuriteo. Samuti tema, 02.09.2013 a. ajavahemikul kella 9.00 kuni 10.00, X, X, ähvardas X T.-H. S. tappa, sisenedes agressiivselt ema korterisse ja hoides ülestõstetud kätt naaskliga kannatanu pea kohal karjus raevunult – „Kes on minu isa, kuidas mind eostati“. Seejärel lõi jõuga naaskli teraga elutoa laua sisse, seejärel laual olevasse raamatusse, ähvardades samal ajal kannatanut koos oma X V. S. ära tappa, ähvardades sõnadega – „Te kärvate mõlemad“. Seejärel lähenes M. S. uuesti kannatanule ja vehkis tema näo läheduses naaskliga, milline tegevus tekitas kannatanus reaalselt hirmu, kuna M. S. oli eelnevalt ähvardanud teda ära tappa. Kannatanu liikus akna lähedusse, et läbi akna abi hüüda, kuid M. S. tõmbas ta akna juurest ära, hoides samal ajal käes, kannatanu kaela läheduses löögivalmis naasklit. M. S. ähvardas kannatanut, et kui ta kutsub abi, jõuab torkeriist tema südamesse ning oma sõnade kinnituseks lõi ta uuesti naaskli laual lebavasse raamatusse. Seejärel istus M. S. elutuppa toolile ja karjus, et ta viib oma plaanid täide ja te kärvate mõlemad koos isaga. Seejärel ütles M. S., et ta käib ära Tallinnas ja Saaremaal ning viib seejärel oma plaanid lõpuni, millest T.-H. S. sai aru, et seejärel ta tapetakse, millest tulenevalt kartis ta oma elu pärast. Veel süüdistatakse M.S-i selles, et tema 02.09.2013 a. sisenes kella 11.30 ajal X X viiendal korrusel asuva A. K. AS direktori M. L. (L.) kabinetti, kus hakkas käskival hääletoonil nõudma, et müügilt võetaks ära kolm lasteraamatut: „Väike seebimullipuhuja“, „Kummaline kuu“ ja „Unistuste aed“, kuna raamatute sisu on suitsiidne. M. L. suunas M. S-i oma kabinetist välja sekretäri laua juurde. Sekretäri laua juures nõudis M. S. korduvalt käskival hääletoonil M. L., et müügilt võetaks ära kolm lasteraamatut. Seejärel võttis M. S. välja kokkukäiva halli värvi taskunoa ning asetas selle trepi kõrval olevale lauale. Peale seda võttis M. S. välja ca 50 cm pikkuse tumehalli värvi peenikese trossi, tõmbas trossi oma kõri juures paaril korral pingule, vaatas samal ajal M. L. otsa ning ütles talle, et sellega on võimalik üles puua. Lõpuks võttis M. S. välja naaskli ja ütles M. L., et kui tema nõudmisi ei täideta, siis tuleb ta tagasi ja M. L. „saab siis tundma“. Seejärel lõi ta naaskli sekretäri lauda kinni ning lahkus. Kannatanu tundis M. S-i tegevusest ja ähvardusest reaalselt ohtu oma elule ja tervisele.

9. SAADUD KARISTUS

Karistuse liik	Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
Vabadusekaotus tingimisi	66 (62,8%)	142 (71,7%)
ÜKT	16 (15,2%)	26 (13,1%)
Reaalne vangistus	15 (14,2%)	16 (8,0%)
Rahaline karistus	8 (7,6%)	14 (7,0%)

Süüdlastele mõistetud karistusliikidest domineerib vabadusekaotuse tingimisi kohaldamine, seda ka kõrge riskiga gruppi kuulujate puhul. Kõrge riskiga gruppi paigutuvate vägivallategude puhul asendati 16-l korral vangistus ÜKT-ga. Kõigil juhtudel oli süüdistatav varem kandnud kriminaalkaristust, sh 10 neist olid varem (mõned korduvalt) karistatud KarS § 121 alusel; 9-l juhul oli tegemist süstemaatilise vägivallaga. Tähelepanuväärne on ka fakt, et 8-l juhul mõisteti süüdlasele rahaline karistus, kusjuures tema retsidiivsust ja tegude iseloomu hinnates paigutub süüdlane kõrge riskiga vägivallatseja kategooriasse. 4-l juhul 8-st oli tegemist süstemaatilise vägivallaga: ajavahemik 2010-2013 kuude viisi väldanud vägivald elukaaslase vastu; 2 aasta kestel erinevate intervallidega väldanud vägivald elukaaslase, selle tütre ja lapselapse vastu; 3 kuu jooksul peksis oma poega korduvalt rihmaga kehasse ja rusikaga pähe; aasta jooksul peksis elukaaslast rusikaga ja peaga näkku. Teised 4 juhtumit, mille korral sanktsioneeriti ÜKT-ga, pandi toime ühel päeval, neist ühel juhul leidis ühel päeval aset kolm episoodi, kus vägivallatseja lõi ja ähvardas naasklit, trossi ja nuga kasutades mitut ohvrit (kolm pereliiget ja kauplusetöötaja). Kahel juhul olid ohvriteks lapsed, kellest üks oli väikelaps, kes lükati peaga vastu põrandat. Ühel juhul pidas kohus piisavaks karistuseks ÜKT-d vägivallatsejale, kes lõi ohvrit kaks korda noaga. Teo toimepanija oli varem karistatud KarS § 118 alusel, mis käsitleb raske kehavigastuse tekitamist.

10. KASUTATUD RELV/ESE

Kõrge riski grupp	Keskmise riski grupp
56 (53,3%)	49 (24,7%)

Relvana käsitletavat eset kasutasid kõrge riski grupi vägivallatsejad 28,6% enam kui keskmise riski omad.

Kõrge riski grupis kasutatud relvad olid järgmised:

nuga – 20 (35,7%); rihm – 8 (14,2%); pann – 2 (3,5%); skalpell – 2 (3,5%); kirves – 2 (3,5%); tool – 2 (3,5%); harjavars – 2 (3,5%); jalutuskepp – 1 (1,7%); haamer – 1 (1,7%); rattavõti – 1 (1,7%); labidas – 1 (1,7%); saapakonts – 1 (1,7%); lillepott – 1 (1,7%); püstol – 1 (1,7%); kruus – 1 (1,7%); ahjuroop – 1 (1,7%); katkine taldrik – 1 (1,7%); juhe – 1 (1,7%); käärid – 1 (1,7%); kahvel – 1 (1,7%); malmrest – 1 (1,7%); lauajalg – 1 (1,7%); naaskel – 1 (1,7%); tross – 1 (1,7%); kark – 1 (1,7%).

Selles grupis esines 11 juhtumit, mil agressor kasutas korraga enam kui ühte relva. Kombinatsioonid olid järgmised: pussnuga, püstol ja rihm; malmrest ja skalpell; lauajalg ja tool; naaskel, tross ja nuga; harjavars ja kark; tool ja kahvel; nuga ja rihm; nuga ja käärid; lillepott ja pann; haamer ja nuga; rihm ja juhe.

Keskmise riski gruppi iseloomustab järgmine relvakasutus:

nuga – 15 (7,5%); rihtm – 4 (2,0%); tool – 3 (1,5%); harjavars – 3 (1,5%); taburet – 3 (1,5%); lillepott – 2 (1,0%); kirves – 2 (1,0%); pann – 2 (1,0%); padi – 2 (1,0%); mäesuusad – 1 (0,5%); metallist termos – 1 (0,5%); puidust pruss – 1 (0,5%); plastikust karp – 1 (0,5%); kahvel – 1 (0,5%); lauake – 1 (0,5%); tuhvcl – 1 (0,5%); juhe – 1 (0,5%); puuhalud – 1 (0,5%); saabas – 1 (0,5%); käärid – 1 (0,5%); metallist rest – 1 (0,5%); puidust kepp – 1 (0,5%)

Kombineeritud relvakasutust esines selles grupis 5 korral: harjavars ja rihtm; padi ja puidust kepp; harjavars ja saabas; tuhvcl ja juhe; nuga ja kahvel.

11. VIGASTUSTE ISELOOM

Karistusseadustiku isikuvastaste kuritegude peatüki (ptk 9) 2. jao (tervisevastased süüteod) 1. jaotise Tervist kahjustavad süüteod § 118 määratleb raske tervisekahjustuse olemuse ja näeb ette sanktsioonid selle tekitamise eest.

KarS § 118. Raske tervisekahjustuse tekitamine

(1) Tervisekahjustuse tekitamise eest, kui sellega on põhjustatud:

1) oht elule;

2) tervisehäire, mis kestab vähemalt neli kuud või kui sellega kaasneb töövõime püsiv kaotus vähemalt 40 protsenti täistöövõimest;

3) raske psüühikahäire;

4) raseduse katkemine;

5) nägu oluliselt moonutatav ravimatu vigastus;

6) elundi kaotus või selle tegevuse lakkamine või

7) surm, –

karistatakse nelja- kuni kaheasteastase vangistusega.

[RT I, 12.07.2014, 1 - jõust. 01.01.2015]

(2) Käesolevas paragrahvis sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –

karistatakse rahalise karistusega.

[RT I, 12.07.2014, 1 - jõust. 01.01.2015]

(3) Kohus kohaldab käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.

[RT I, 04.04.2012, 1 - jõust. 14.04.2012]

Rohelisel väljal on näha muudatused, mis viidi antud paragrahvi sisse 2015.a 1. jaanuaril, mil toimus ka eelpoolmainitud § 121 täiendamine lg 2 p 2-ga. KarS § 118 on oluline ka lähisuhtes toimepandud kehalise väärkohtlemise kontekstis, et hinnata vigastuste tõsidust. Kohtutoimikute analüüsist nähtub, et mitte ühelgi juhul lisaks §-dele 121 ja 120 karistuse määramisel ei viidatud ega lähtunud §-st 118. See tähelepanek toetab eelpoolmärgitud probleemi, et valdavalt on toimikutes vigastuste tõsidus määratlemata.

Toimikutest leiab siiski andmeid vigastuste iseloomu kohta; toimikuid, kus vigastuste kirjeldus puudub, ei ole palju – kokku 9 (2,9%) 303-st.

VIGASTUSE ISELOOM	KÕRGE RISK	KESKMINE RISK	KOKKU
Põrutused, valu, hematoomid	54 (51,4%)	142 (71,7%)	196 (65,3%)
Lahtised haavad	8 (7,6%)	6 (3,0%)	14 (4,6%)

Lõike- ja torkehaavad, pindmised vigastused	8 (7,6%)	23 (11,6%)	31 (10,2%)
Ajuvapurustus, koljusisene vigastus	3 (2,8%)	2 (1,0%)	5 (1,6%)
Teadvuse kaotus	1 (0,9%)	1 (0,5%)	2 (0,6%)
Luumurrud	10 (9,5%)	13 (6,5%)	23 (7,5%)
Hulgivigastused	18 (17,1%)	7 (3,5%)	25 (8,2%)
Andmed puuduvad	4 (3,8%)	5 (2,5%)	9 (2,9%)

Üle pooltel vaadeldud juhtumitest on ohver saanud põrutusi, löökide tagajärjel on tekkinud hematoomid ja tervisekahjustustega on kaasnenud valu. Kindlasti ei ole õige neid vigastusi nimetada kergeteks, sest valdavalt on tegemist tõsiste verevalumitega keha erinevates piirkondades ja põrutuste hulgas on ka peapõrutused, mille tõsidust on sageli teojärgselt ja ilma arstide diagnoosita raske hinnata. Võrreldes keskmise riski grupiga on kõrge riski grupis suhteliselt palju (17,1%) juhtumeid, kus vägivaldlatseja on ohvrile tekitanud hulgivigastused. Kõrge riski grupis on rohkem luumurdudega lõppenud juhtumeid kui isegi terves valimis kokku. Lõike- ja torkehaavade osakaal korreleerub erinevate relvade kasutamise sageduse ja nende liikide mitmekesisusega.

Tulles tagasi KarS §-s 118 käsitletavate tervisekahjustuste juurde, siis nähtub toimikutest, et 1) ühelgi juhul ei ole ohvri vigastusi hinnatud eluohtlikeks (ka siis mitte, kui ohver on vägivalla tagajärjel saanud koljusiseseid vigastusi või kaotanud teadvuse); 2) ei ole andmeid, kas ohver on saanud tervisehäire, mis on kestnud vähemalt neli kuud või on tervisehäirega kaasnenud töövõime püsiv kaotus 40% täistöövõimest; 3) ei ole fikseeritud juhtumeid, kus ohver oleks saanud raske psüühikahäire või 4) tema rasedus oleks katkenud. Erilist tähelepanu köidab meie analüüsi kontekstis aga kõnealuse paragrahvi (1) p 5 – nägu oluliselt moonutav ravimatu vigastus. Vaadeldud kohtutoimikutes oli kõrge riski grupis 7 juhtumit, kus ohvrile tekitati erinevaid näovigastusi: ninaluu murd 3 korral; ülalõualuu murd; silmakoopapõhja murd; näo- ja koljuluude murd + ninaluude murd; lõua liigesjätke murd. Keskmise riski grupis oli näovigastusi tekitatud 6-l korral: ninaluu murd; ninaluude murd 3-l korral; ninaluude killuline dislokatsioon; alalõualuu kinnine murd.

KarS § 118 näeb niisuguste vigastuste toimepanemise eest karistusena ette nelja- kuni kaheteistaastase vangistuse. Analüüsitavates kohtuasjades mõisteti keskmise riski grupi paigutuvatel juhtudel eelkirjeldatud tagajärgedega vägivallakuriteo eest süüdlasele tingimisi vabadusekaotuslik karistus, kõrge riski grupis mõisteti vabadusekaotus tingimisi kahele, reaalse vabadusekaotus samuti kahele süüdimõistetule ja vangistus asendati ÜKT-ga 3-l korral.

Kokkuvõtvalt saame vägivallaaktide riskihindamisel aluseks võetud küsimuste osas märkida järgmist:

Kas ohver

☞ on saanud vigastusi, milliseid? – selle kohta leidsime toimikutest andmeid

☞ kardab vägivallatsejat (et võib teda või lapsi tappa)? – see aspekt avanes vaimse vägivalla juhtumite läbi (KarS § 120 toob ähvardamise koosseisuna välja, et karistatav on tapmisega, tervisekahjustuse tekitamisega või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine, kui ohvri on olnud alust karta ähvarduse täideviimist). Lähisuhtes asetleidnud vaimse vägivalla juhtumid olid kaasustes seotud ohvrite reaalse hirmuga vägivallatseja ees.

☞ pidanud tundma end isoleerituna perest, sõpradest? – neid andmeid toimikutes ei leidunud

☞ olnud rusutud meeleolus, olnud enesetapumõtteid? – neid andmeid ei olnud toimikutes

☞ püüdnud vägivallatsejast lahku minna viimase aasta jooksul? – andmed selle kohta toimikutes puudusid. Esines üksikuid juhtumeid, kus süstemaatilise vägivalla korral oli asjaolude kirjeldusest võimalik välja lugeda, et ohver oli vägivallatsejast vahepeal lahutanud.

☞ kas vägivallatseja on ohvrit hirmutanud, jälitanud, ähvardanud? Püüdnud kontrollida kõike, mida ohver teeb? – tuvastasime 7 juhtumit

☞ kas ohvri on lapsi? – need andmed ei olnud igas kaasuses fikseeritud

☞ kas ohver on lapseootel või on sünnitanud viimase 18 kuu jooksul? – rünnak raseda ohvri vastu leidis aset kahel juhul; ühel juhul ilmnis süstemaatilise vägivalla puhul, et vägivallatseja, kes oli rünnanud oma lapseootel elukaaslast väärkohtles teda edasi siis, kui naine oli sünnitanud ning elas lapse ja lapse vägivaldse isaga edasi samas korteris.

☞ kas agressor on olnud vägivaldne laste vastu? Ähvardanud neid tappa? – need andmed leidsime, analüüsi tulemused kajastuvad eespool.

☞ on kasutanud relva või mõnd eset, et ohvrile haiget teha? – need andmed on analüüsis esitatud

☞ on lubanud tappa ohvrit või kedagi teist? – andmed eespool kajastatud vaimse vägivalla juures

☞ on olnud seotud politseiga või kriminaaluurimise all või vanglas? – andmed leitud ja analüüsitud eespool.

Käesoleva analüüsi tulemusi on võimalik kasutada meie rahvusliku õiguskorra edasisel kujundamisel. Nimelt, õiguspoliitika põhialuste ülesandeks on seada hea õigusloome standard, et õiguspoliitilised valikud oleksid suurema stabiilsuse ja ettenähtavusega. Võrreldes 2018.a kehtinud õiguspoliitika arengusuundadega on jätkuvalt kesksel kohal nii kaasaval kui ka tõendusel põhineva hea õigusloome põhimõttest lähtuva õigusloome saavutamine. Selleks tulebki loomulikult hoolikalt analüüsida uuritava probleemiga seotud relevantset tegelikkust – kohtutoimikute analüüs on siin väga olulisel kohal – teades, et õigusloome pole mitte alati esimesel kohal probleemide lahendamisel. Kui aga valik langeb õigusloome kasuks, siis peab olema tegemist iseenesestmõistetavalt põhiseaduspäraste, kuid ka heaolu ja turvalisust tagavate lahendustega.

